

INFOBUNDEL

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

INHOUD

GESCHIEDENIS ONTWIKKELINGSSAMENWERKING	2
➤ Koloniale “inspanningen”	2
➤ Periode na de eerste wereldoorlog	6
➤ “Samenwerken voor ontwikkeling”	8
➤ De violen gelijk stemmen	10
« PARADIGMA’S ONTWIKKELINGSSAMENWERKING »	13
➤ Project hulp	14
➤ Structurele aanpassingsprogramma’s	14
➤ Budgethulp en participatieve ontwikkeling	15
➤ Duurzame ontwikkeling	16
« ONTWIKKELINGSACTOREN »	18
➤ Eerst pijler: bilaterale samenwerking	18
➤ Tweede pijler: multilaterale samenwerking	19
➤ Derde pijler: ngo’s	21
➤ Vierde pijler	22
BRONNEN	23

GESCHIEDENIS ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

De geschiedenis van internationale relaties en ontwikkelingssamenwerking

Aan de hand van een aantal sleuteldata bespreken we hieronder de evolutie in internationale relaties¹. De huidige internationale relaties en verhoudingen zijn immers rechtstreeks en onrechtstreek het gevolg van gebeurtenissen, beslissingen en akkoorden uit het verleden.

Hierbij moet opgemerkt worden dat de lijst van data en gebeurtenissen niet volledig is. De geschiedenis van internationale relaties is te complex om in deze infobundel volledigheid na te streven.

➤ *Koloniale “inspanningen”*

De houding van de kolonisatoren was doorgaans paternalistisch waarbij men uitging van een morele superioriteitsgedachte. De kolonies moesten geholpen worden in hun overgang van traditie naar moderniteit. Het was de verdomde plicht van de kolonisatoren om de blanke beschaving over te brengen (the white man's burden). Binnen dat kader negeerde men de capaciteiten van andere volkeren en werd volgens Edward Said de 'onbekwame andere' gecreëerd. In het boek 'Oriëntalisme' van Edward Said (1978) wordt het neo-imperealistisch denken van de grote Westerse mogendheden aan de kaak gesteld. Door die superieure houding van het Westen worden ongelijke verhoudingen in de wereld in stand gehouden.

Toch moeten we opmerken dat na de confrontatie met de negatieve gevolgen van de koloniale exploitatie vele koloniserende mogendheden meer en meer aandacht hadden voor de lokale welvaart- en welzijnsgedachte.

Hieronder bespreken we een aantal mijlpalen die belangrijke gebeurtenissen of kantelpunten markeren in de eeuwen van de kolonisering.

¹ Deze indeling is deels gebaseerd op het boek 'Develtere (2009). *De vrije markt van de ontwikkelingssamenwerking*. Leuven: Davidsfonds'

1492: Ontdekking van Amerika door Columbus

In 1492 zette Christoffel Columbus voet aan wal in Amerika, meer bepaald op een van de Bahama eilanden, dat hij San Salvador noemde. Columbus dacht echter dat hij in Indië was aanbeland en noemde de inwoners indianen.

Bij zijn derde reis, in 1498, ontdekte Columbus voor het eerst het vasteland van Latijns-Amerika in het huidige Venezuela. Vanaf dat moment, rond 1500, begon de grote wedloop. Verschillende Spaanse en Portugese conquistadores (veroveraars) trokken in de zestiende eeuw naar Latijns-Amerika.

Het Verdrag van Tordesillas in 1494 verdeelde de wereld in twee invloedssferen: de exploitatie en kolonisatie van Amerika (met uitzondering van Brazilië) werd aan Spanje overgelaten, en de handel met Azië werd aan de Portugezen gegeven.

Maar niet alleen Spanje en Portugal wilden een stukje van de koek. Ook Nederland, Frankrijk en Engeland probeerden hun invloedssfeer uit te breiden in het noorden van Latijns-Amerika, meer bepaald het huidige Guyane, Suriname en Guyana.

Er bestonden heel wat beschavingen in Latijns-Amerika, voordat het gekoloniseerd werd door de Europeanen. Denk maar aan de Inca's in grote delen van het huidige Peru en Bolivia. Door interne conflicten binnen het Incarijk, was het voor de Spanjaarden vrij makkelijk om dit rijk ten val te brengen.

Vele Europeanen die naar Latijns-Amerika gingen, wilden de plaatselijke bevolking bekeren tot het Christendom en hen een Europese taal leren. Dat merk je nog tot op de dag van vandaag. Het christendom leeft, al dan niet vermengd met andere lokale en oudere religieuze gebruiken, nog heel sterk in Latijns-Amerika. Maar de beschavingsdrang was niet het enige motief van de Europeanen om naar Latijns-Amerika te trekken. Velen waren ook uit op goud, zilver, parels, edelstenen en slaven. Om hun doel te bereiken schuwden zij geen geweld tegenover de plaatselijke bevolking.

16e eeuw -18e eeuw: Trans-Atlantische slavenhandel

De trans-Atlantische slavenhandel kwam in de zestiende eeuw op gang. In de zeventiende en achttiende eeuw werden grote aantallen slaven door vooral Engelse, maar ook Spaanse en Nederlandse handelaren gekocht aan de kust van West-Afrika en verkocht in Amerika. Afrikaanse slaven werden naar de plantages in Latijns-Amerika gebracht om de productie op grote schaal mogelijk te maken. Zij waren ook beter bestand tegen ziektes dan de plaatselijke bevolking.

In West-Afrika en Europa kende men het fenomeen slavenhandel al door de trans-Sahara slavenhandel van enkele eeuwen voordien. De Europeanen konden dus gebruikmaken van een al bestaand en goedwerkend systeem waarbij slaven geruild werden voor goederen. Daardoor ontstond er een soort driehoekshandel. Slaven werden per schip naar Latijns-Amerika gevoerd, daarna werden goederen zoals suiker, katoen en tabak met dezelfde schepen naar Europa gebracht. In Europa werden deze goederen verwerkt en gebruikt om te kunnen ruilen tegen slaven in West-Afrika.

Die overtocht verliep niet zonder problemen. Tijdens de overtocht van Afrika naar de 'Nieuwe Wereld' zijn meer dan anderhalf miljoen gevangenen gestorven en eenmaal aangekomen stierf nog eens 10 tot 20 % van de slaven.

Aan het einde van de achttiende eeuw waren anti-slavernijbewegingen wijd verspreid, maar hadden ze weinig tot geen effect op de centra van slavernij in Zuid-Amerika en het zuiden van de Verenigde Staten bijvoorbeeld. Het was pas in de loop van de negentiende eeuw dat verschillende staten officieel slavernij afschaften.

Begin negentiende eeuw: onafhankelijkheid landen Latijns-Amerika

De onafhankelijkheidskoorts sloeg over vanuit de Verenigde Staten, die in 1776 onafhankelijk werden, naar de Latijns-Amerikaanse landen.

De decennia die volgden na de onafhankelijkheid waren gekenmerkt door een grote politieke instabiliteit. Voor de pasgevormde onafhankelijke staten was het vooral moeilijk om hun autoriteit uit te oefenen over de verschillende gebieden binnen hun grenzen. Mexico verloor snel de controle over Guatemala, El Salvador, Costa Rica, Honduras en Nicaragua, die van 1825 tot 1838 de Verenigde Provinciën van Centraal Amerika vormden, voor het afzonderlijke staten werden.

De grenzen van de nieuw gevormde staten bleven vaag. Dat leidde tot veel grensconflicten. Pas op het einde van de negentiende eeuw keerde de relatieve rust terug.

1885: Conferentie van Berlijn

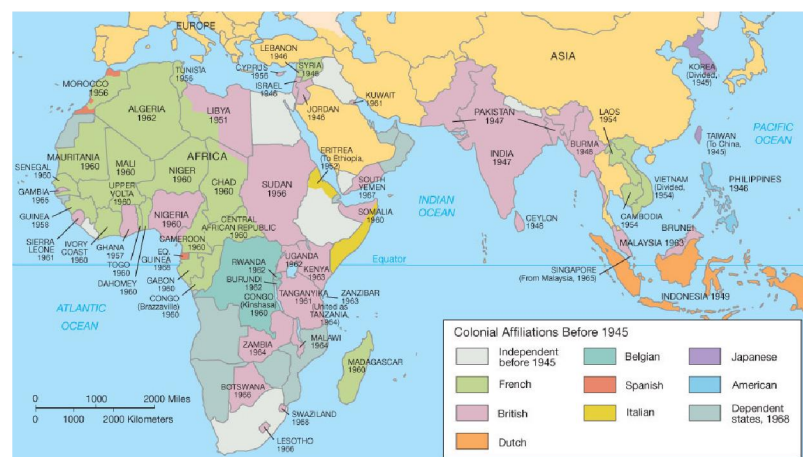
De koloniale politieke geografie van Afrika is afgeleid uit wat er beslist werd op de Conferentie van Berlijn 1884-1885. Op die conferentie werden de regels beschreven voor de Europese verdeling van het Afrikaans continent.

De conferentie van Berlijn wordt dikwijls aangeduid met de term 'scramble for Africa', waarbij de grote Europese mogendheden streefden naar een deel van de Afrikaanse koek. De koloniale grenzen die dan werden vastgelegd, hebben de transitie van de kolonies naar onafhankelijke staten overleefd. Een groot probleem bij deze vaak willekeurige indeling van het Afrikaans continent in verschillende landen, is dat het Europees kolonialisme mensen samenvoegde die erg verschillen in cultuur en tradities. Deze indeling heeft vele aanhoudende burgeroorlogen tot gevolg gehad. Veel landen zijn daarenboven te groot en te divers voor een effectief bestuur, denk maar aan Congo. Andere landen zijn dan weer te klein om krachtige economische markten uit te bouwen.

Dekoloniseringsgolf: 1945-1990

Na de tweede wereldoorlog begon de dekolonisering van de kolonies in Afrika en Azië. Dekolonisering is het proces waarbij de kolonies onafhankelijk worden van het moederland. De eerste dekolonisering golf gebeurde al in de negentiende eeuw met het onafhankelijk

worden van de Latijns-Amerikaanse landen. De tweede golf begon na 1945.

Eerst waren de landen in Zuid-Oost Azië en het Midden-Oosten (1946-1956) aan de beurt, daarna ging het voornamelijk om verschillende Afrikaanse landen (1956-1965) en ten slotte werden de Caribische en Oceanische landen onafhankelijk (na 1965).

Deze dekolonisering golf betekende niet het einde van de onevenwichtige relaties tussen Westerse landen en landen in het Zuiden. De gevolgen van de kolonisering zijn tot op vandaag voelbaar.

"Decolonisation has finished. It definitely belongs to the past. Yet somehow it has refused to become history" (H.L. Wesseling)

➤ *Periode na de eerste wereldoorlog*

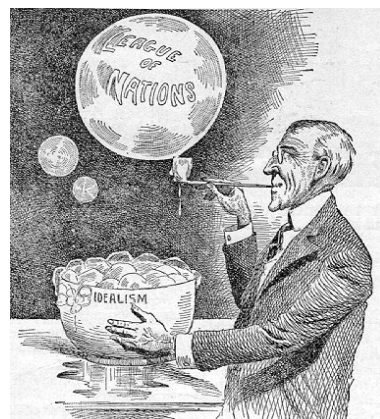
1919: Oprichting Volkenbond

In 1919 werd de Volkenbond door het Verdrag van Versailles opgericht met als doel: *'to promote international cooperation and to achieve international peace and security'*. In het Verdrag van Versailles merk je duidelijk weer het superioriteitsgevoel van de 'ontwikkelde landen', die hulp moeten bieden aan landen die nog niet op eigen benen kunnen staan. Men streefde naar ontwikkeling naar het goede voorbeeld van Westerse landen via technische assistentie. Toen de Volkenbond de Tweede Wereldoorlog niet kon vermijden, werden de activiteiten stopgezet. De opvolger, de Verenigde Naties, ging verder met technische assistentie waarbij het gebrek aan kennis en competenties van ontwikkelingslanden moest worden aangevuld.

De Verenigde Staten besloten om niet in de Volkenbond te stappen. De geschiedenis toont aan dat de Volkenbond gebaseerd was op idealisme zonder te kunnen voorkomen dat de gruwel van de eerste wereldoorlog zich nog eens voordeed.

1944: Bretton Woods Foundations

In 1944 werden het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank opgericht. Men verwijst ook wel eens naar deze instanties als de Bretton Woods Foundations, omdat ze daar zijn opgericht. Hieronder bij de ontwikkelingsactoren geven we meer uitleg over het IMF en de wereldbank.

De laatste decennia is de rol van deze organisaties enorm gegroeid, waardoor nationale overheden van de armste landen nauwelijks nog enige controle op de economische ontwikkelingen in hun land hebben. Achter de schermen controleren IMF en Wereldbank de economie, met name in de 75 landen die schulden hebben bij de internationale financiële instellingen.

1947: Trumandoctrine en begin koude oorlog

President Harry S. Truman hield op 12 maart 1947 in het Amerikaans Congres een historische rede waarin hij hulp beloofde aan alle landen die zich door de communistische expansie bedreigd voelden. Voortaan bestonden er twee werelden: de 'vrije wereld' en het communisme of de Eerste wereld en Tweede wereld. Deze rede wordt beschouwd als het begin van de Koude Oorlog.

Dezelfde president Truman hield in 1949 een rede waarin hij het idee van onderontwikkelde landen lanceerde in zijn discours. Hij wilde de nieuwe verhoudingen tussen de ontwikkelde en 'onderontwikkelde' wereld vormgeven door ontwikkelingssamenwerking. Hij stelde *"forth, we must embark on a bold new program for making the benefits of our scientific advances and industrial progress available for the improvement and growth of the underdeveloped areas"*. Het oude idee van exploitatie moest vervangen worden door een ontwikkelingsprogramma gebaseerd op een eerlijke verhouding tussen volkeren en een democratisch concept. De Verenigde Staten namen hiermee het voortouw voor het uitzetten van de bakens van ontwikkelingshulp.

1948: Marshallplan

Drie jaar na het einde van de tweede wereldoorlog lanceerde de toenmalige minister van buitenlandse zaken van de V.S. het beroemde Marshallplan. De bedoeling van dit plan was om de Europese bondgenoten van de VS financiële ademruimte te geven. De ontvangende landen moesten zich samen organiseren en de geleende middelen moesten terugbetaald worden. Dit leidde tot de oprichting van de Organisation for European Economic Co-operation (OEEC). Later kreeg deze organisatie een transatlantische dimensie en werd ze de Europese Organisatie voor Samenwerking en Ontwikkeling genoemd (OESO). Deze organisatie kan beschouwd worden als de eerste

aanzet tot institutionalisering van de ontwikkelingshulp. Tot op de dag van vandaag is het Development Aid Committee (DAC) van de OESO een van de belangrijkste coördinerende instanties van de Westerse donorgemeenschap.

➤ “Samenwerken voor ontwikkeling”

Vanaf 1960: Begin officiële ontwikkelingssamenwerking

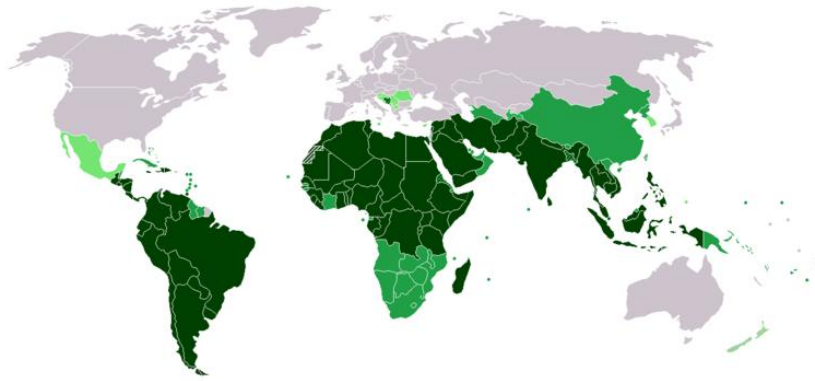
Zowat alle westerse landen richten in de jaren zestig hun eigen hulpinstanties en ministeries voor ontwikkelingssamenwerking op. Het uitgangspunt hierbij is niet puur menslievend. Het gaat ook uit van de eigen geopolitieke en economische belangen. Ontwikkelingshulp kan dus niet worden gereduceerd tot altruïsme, aangezien het eigenbelang van de donorgemeenschap ook sterk meespeelde. De uitspraak van Nixon in 1968 illustreert dit onomwonden: *the main purpose of American aid is not to help other nations, but to help ourselves*”.

In het licht van de Koude oorlog kan ontwikkelingshulp beschouwd worden als instrument van de donorlanden. Door steun te geven aan landen in het Zuiden, probeerden zij bondgenoten te kopen. Zo werden de staten die steun kregen van de VS verondersteld mee te stappen in de strijd tegen het communisme.

Jaren zestig: Groep van 77

In 1955 vond de bekende **Conferentie van Bandung** plaats op het Indonesische eiland Java. Hier verenigden 29 pas onafhankelijke landen van Afrika en Azië zich omdat ze inspraak wilden in internationale zaken.

In de jaren zestig werd ook een groep van samenwerkende ontwikkelingslanden opgericht om een groter gewicht te hebben op wereldschaal. Deze groep heet **Groep van 77**. Zij zorgden er bijvoorbeeld voor dat ontwikkelingslanden meer stemkracht kregen in de VN. Zij stelden dat ze, ondanks alle ontwikkelingshulp, geen ontwikkelingskansen kregen. Hun eis was *Trade Not Aid*. Zij wilden gelijke kansen op de wereldmarkt die nog teveel gekenmerkt was door ongelijke machtsverhoudingen. Er werden akkoorden opgezet om stabiele prijzen te verzekeren voor de primaire goederen die ontwikkelingslanden op de internationale markten brachten.

Donkergroen: organisaties die mee de Groep van 77 hebben opgericht en er nog steeds deel van uitmaken. Lichtgroen: organisaties die mee de Groep van 77 hebben opgericht en niet langer lid zijn.

1989: Einde Koude oorlog

In 1989 was de val van het communisme in heel Europa een feit. Het meest bekende moment is de val van de Berlijnse Muur op 9 november 1989. Officieel betekende dit ook het einde van de Koude Oorlog. Voor heel wat landen in het Zuiden betekende dat een verlies van hun externe legitimiteit. De hulpgemeenschap moest op zoek gaan naar een nieuw bindmiddel voor haar hulp.

Bovendien verspreidde de democratiseringsgolf zich van Oost-Europese landen over de rest van de wereld. Heel wat nieuwe democratieën ontstonden in landen in Latijns-Amerika, Azië en Sub-Sahara-Afrika.

Jaren tachtig: nieuwe informatietechnologieën en transportmogelijkheden

De komst van het internet en andere vernieuwende communicatiemiddelen gaven onze wereld de allure van een dorp. In een mum van tijd kan informatie van over de hele wereld worden opgezocht. Hoewel de basis voor het internet reeds in de jaren vijftig en zestig ontstond, werd het globale systeem in de jaren tachtig uitgewerkt. In de jaren negentig kende het internet een explosieve groei in het aantal webpagina's en zijn impact steeg bijgevolg ook sterk. Verder heeft de spectaculaire ontwikkeling van de luchtvaart ervoor gezorgd dat mensen makkelijk andere delen van de wereld kunnen verkennen. De mogelijkheden om fysieke en virtuele contacten te hebben met anderen van over de hele wereld zijn dus enorm toegenomen.

➤ *De violen gelijk stemmen*

Doorheen de jaren was de wereld van ontwikkelingssamenwerking voorwerp van heel wat kritiek. In de jaren '60 protesteerden heel wat actoren uit het maatschappelijk middenveld tegen het paternalistisch gedachtegoed en de baatzuchtigheid van de donorlanden. Ze ijverden voor emancipatie van de ontvangende landen. Later werd er heel wat kritiek geuit over de efficiëntie van de hulp. Daarom werden verschillende verdragen en akkoorden opgesteld om de inspanningen van de donorlanden beter te stroomlijnen en optimaliseren.

2000: Millennium Ontwikkelingsdoelen

In 2000 werden de Millennium ontwikkelingsdoelen gelanceerd door de Verenigde Naties. Daarin beloven 189 lidstaten van de VN plechtig om tegen 2015 acht ontwikkelingsdoelstellingen te realiseren.

Deze doelstellingen werden opgesteld om de neuzen van alle ontwikkelingsactoren in dezelfde richting te krijgen. Het is een instrument dat door heel wat actoren wordt gebruikt om druk uit te oefenen. Denk maar aan de campagne 'De tijd loopt' van de Vlaamse noord- zuidbeweging. Er gaat veel aandacht naar de invulling van de post-2015 ontwikkelingsagenda. Verschillende ontwikkelingsactoren proberen mee hun stempel te drukken op de nieuwe globale doelstellingen die binnen de ontwikkelingssamenwerking zullen gehanteerd worden.

2005: Verklaring van Parijs

De Verklaring van Parijs is een internationaal akkoord dat in maart 2005 in Parijs werd goedgekeurd door meer dan honderd regeringen van donor- en ontwikkelingslanden en door meerdere multilaterale instellingen. Dit zijn organisaties zoals de Wereldbank en het Internationaal

Millenniumdoel 1: De grootste armoede en honger uitbannen.

Millenniumdoel 2: Basisonderwijs wereldwijd toegankelijk maken voor iedereen.

Millenniumdoel 3: Gelijke behandeling van mannen en vrouwen bevorderen.

Millenniumdoel 4: Kindersterfte terugdringen.

Millenniumdoel 5: De gezondheid van moeders verbeteren.

Millenniumdoel 6: Strijd leveren tegen hiv/aids, malaria en andere ziekten.

Millenniumdoel 7: Actief werken aan een duurzaam milieu.

Millenniumdoel 8: Werken aan een mondiaal partnerschap voor ontwikkeling.

Monetair Fonds (IMF) waarin verschillende landen samenwerken. In de Verklaring van Parijs engageren al de ondertekenaars zich om ontwikkelingshulp doeltreffender te maken. Zij beschouwen 'effectievere ontwikkelingshulp' als een van de middelen om hun beloften - vastgelegd in de millenniumdoelstellingen, - na te komen.

De Verklaring van Parijs is gebaseerd op vijf principes.

1. **Eigen inbreng (ownership).** De partnerlanden ontwikkelen zelf hun ontwikkelingsbeleid en hun plannen om de armoede te bestrijden. De donorlanden aanvaarden dat het partnerland de leiding neemt om zijn beleid tot uitvoering te brengen.
2. **Afstemmen van de hulp.** De donoren verbinden zich ertoe om hun ontwikkelingshulp af te stemmen op de nationale strategieën, instellingen en procedures.
3. **Harmonisering.** De donoren moeten hun interventies rationaliseren om de collectieve ontwikkelingshulp efficiënter te maken. Daarbij zijn transparantie en complementariteit essentiële principes opdat het werk optimaal kan worden verdeeld.
4. **Resultaatgericht beheer.** De hulp moet gericht zijn op de beoogde resultaten en de beschikbare informatie moet worden gebruikt om het beslissingsproces te verbeteren.
5. **Wederzijdse verantwoordelijkheid.** De donorlanden en de partnerlanden analyseren samen de resultaten van de inspanningen. Daarvoor gebruiken ze de bestaande mechanismen in het partnerland.

2008: de Accra Agenda voor Actie (AAA)

De Accra Agenda voor Actie (AAA) is ontwikkeld om de bepalingen van de Verklaring van Parijs te versterken en te verdiepen. De volgende drie gebieden voor verbetering worden opgesomd:

- **Eigen inbreng:** landen hebben meer te zeggen over hun eigen ontwikkelingsprocessen door bredere participatie in formuleringen over ontwikkelingsbeleid, sterker leiderschap en hulpcoördinatie en meer gebruik van landsystemen voor hulplevering.
- **Inclusieve partnerschappen:** alle partners - ontwikkelingslanden, donors, stichtingen en het middenveld - zijn volledig betrokken.
- **Resultaten afleveren:** hulp is gericht op echte en meetbare impact op ontwikkeling.

Het middenveld wordt in deze overeenkomst expliciet beschouwd als een actor voor verandering (artikel 20). Organisaties van en voor personen met een handicap in België, zijn een voorbeeld van civiele actoren die hun verantwoordelijkheid in het streven naar een meer solidaire wereld kunnen opnemen.

2011: Vierde High Level Forum over hulpeffectiviteit

Begin december 2011 vond het vierde Forum over de doeltreffendheid van de hulp plaats in Busan (Zuid-Korea) in navolging van de Verklaring van Parijs (tweede forum) en de Accra Agenda voor Actie (derde forum).

Ongeveer 2000 afgevaardigden van overal ter wereld gingen de verbetering van de impact en de effectiviteit van ontwikkelingshulp na. Verder werden nieuwe afspraken gemaakt om te zorgen dat de inspanningen binnen ontwikkelingssamenwerking leiden tot het effectief verminderen van armoede en het halen van de Millennium Ontwikkelingsdoelen.

« PARADIGMA'S ONTWIKKELINGSSAMENWERKING »

Een overzicht van verschillende visies en denkkaders binnen ontwikkelingssamenwerking.

Binnen de wereld van ontwikkelingssamenwerking bestaan er verschillende manieren om aan 'ontwikkeling' te doen. Belangrijk om hierbij op te merken is dat 'ontwikkeling' al te vaak wordt opgevat in termen van tegenstellingen. Ontwikkeling wordt gezien als vooruitgang waarbij ervan wordt uitgegaan dat landen bewegen van arm naar rijk; van traditioneel naar modern; van primitief naar beschaafd enzovoort. Vaak zijn ontwikkelingsprojecten gebaseerd op onevenwichtige relaties tussen donorlanden die doen alsof ze alles weten en ontvangende landen waarvan men veronderstelt dat zij onvoldoende weten. Wat begrepen wordt onder ontwikkeling, en bij uitbreiding onder ontwikkelingssamenwerking is een heel moeilijke discussie.

De 'ontwikkeling' van een land wordt ook vaak in economische termen gevat, met name door het meten van een eventuele stijging van het Bruto Nationaal Product (BNP)

In 1990 werd de Human Development Index (HDI) in het leven geroepen door het VN-ontwikkelingsprogramma (UNDP) om het menselijk ontwikkelingsniveau in alle landen na te gaan. Deze index houdt niet alleen rekening met economische aspecten, want deze kijk blijkt te beperkt. Zo bijvoorbeeld stijgt het BNP na een grote ramp als de orkaan Catherina in de VS, omdat er heel wat geld uitgegeven werd voor de reconstructie van de getroffen gebieden.

De Human Development Index (HDI) gaat dus verder dan enkel deze economische focus. De HDI heeft drie dimensies: de levensverwachting, het onderwijsniveau en de levensstandaard. Deze index werd ontwikkeld door de Indiaase econoom Amartya Sen en de Pakistaanse econoom Mahbub ul Haq. Zij gaan ervan uit dat ontwikkeling te maken heeft met het uitbreiden van keuzemogelijkheden eerder dan met het stijgen van het nationaal inkomen. Vanaf 1990 wordt in de Human Development Reports van VN ontwikkeling gezien als een proces dat de keuzemogelijkheden van mensen vergroot en de menselijke vermogens versterkt.

Hier geven we een beschrijving van de verschillende grote denkkaders die de ontwikkelingssamenwerking hebben gedomineerd doorheen de jaren. In de loop der jaren werden sommige denkkaders en bijhorende strategieën ingeruild voor andere

paradigma's. Dit wil niet zeggen dat een bepaald paradigma telkens volledig plaats ruimde voor het volgende. De beschreven paradigma's blijven telkens in zekere mate naast elkaar bestaan.

➤ *Project hulp*

Vanaf de jaren zestig tot de vroege jaren tachtig was projecthulp de voornaamste aanpak binnen ontwikkelingssamenwerking. De belangrijkste actoren binnen ontwikkelingssamenwerking waren de verschillende staten. Het idee achter deze aanpak was dat 'ontwikkelingslanden' vastzaten in een 'armoedeval' en dat ze een grote financiële duw nodig hadden. Na deze financiële injectie via een welbepaald technisch project, zouden deze landen in staat zijn om zichzelf te ondersteunen en zouden ze niet langer hulp nodig hebben.

Het probleem van deze aanpak was dat de grootschalig opgezette projecten vaak faalden omdat ze niet overeenstemden met de realiteit van de ontvangende landen. Dit probleem was vaak aangeduid met de term '*witte olifant*'-projecten. Een erg concreet voorbeeld hiervan is de schenking van vuilniswagens van België om in Kinshasha (Congo) te gebruiken. Na enkele maanden stonden deze vuilniswagens ergens aan de rand van de stad te verroesten. Er waren herstellingen nodig, maar er was geen materiaal noch geld om deze uit te voeren. België redeneerde dat het de vuilniswagens had gegeven en dat het niet langer zijn verantwoordelijkheid was om ze te onderhouden. Daarnaast bestond het type banden van deze vuilniswagens niet in Congo. Dus eenmaal een band van de vuilniswagen stuk was, kon deze niet meer worden gebruikt omdat er geen gepaste vervangstukken aanwezig waren. Het probleem bij deze projecten is dus dat ze in handen waren van de donors en niet van de ontvangende landen.

➤ *Structurele aanpassingsprogramma's*

De kritiek op deze projectbenadering legitimeerde een nieuwe aanpak, namelijk die van de structurele aanpassingsprogramma's (SAP's), die de ontwikkelingssamenwerking domineerden vanaf de jaren tachtig tot de jaren negentig. Binnen deze aanpak was de markt de centrale 'actor'.

Deze SAP's faalden als gevolg van een aantal factoren. Ten eerste omdat de ontvangende landen zelf niet het heft in eigen handen hadden. Daarenboven zetten de donoren te weinig in op het ondersteunen van de ontvangende landen in het uitvoeren van structurele aanpassingen. De strategie van de SAP's past binnen de zogenaamde Washington Consensus², die uitgaat van de principes van de vrije markt en als one size fits all solution. Binnen deze neoliberale benadering werden landen gedwongen om hun grenzen open te gooien voor buitenlandse producten en investeerders, hun economieën te privatiseren en drastisch te bezuinigen op de overheidsuitgaven. Formeel bepalen de internationale instellingen niet waarop bezuinigd wordt, maar iedereen weet dat het voor de veelal corrupte regeringen vaak aantrekkelijker is om te knippen in de kosten van de gezondheidszorg en het onderwijs eerder dan in het leger of de bureaucratie. Zo werd sociale dienstverlening zoals gezondheidszorg en onderwijs onderworpen aan marketingmechanismen, terwijl ze daarvoor gratis werden aangeboden.

De geschiedenis leert ons weer dat de beste oplossing niet altijd is om mechanismen die in de donorgemeenschap werken, zoals de principes van de vrije markt, zomaar te gaan opleggen aan andere landen.

➤ *Budgethulp en participatieve ontwikkeling*

Het falen van projecthulp en de structurele aanpassingsprogramma's hebben geleid tot de conclusie dat ontwikkelingslanden hun eigen prioriteiten moeten kunnen stellen. Donors zouden dan niet betrokken mogen zijn bij het micromanagement van het geld dat gedoneerd wordt.

Daarom werd rond de eeuwwisseling 'budgethulp' beschouwd als een waardevoller alternatief. Binnen dit kader kunnen de ontvangende landen zelf beslissen wat ze doen met het geld dat ze van donors krijgen. Op het einde van de rit moeten ze wel kunnen bewijzen wat ze met het geld hebben gedaan. Anders gezegd zouden ze de resultaten van hun inspanningen moeten kunnen meten.

De armoedebestrijdingsplannen (Poverty Reduction Strategy Papers), opgelegd door het IMF en de Wereldbank, zijn de belangrijke instrumenten binnen deze aanpak. Een van de

² De term Washinton Consensus verwijst naar het opleggen van een neoliberale strategie door in Washington gevestigde instellingen. In heel wat landen heeft deze neoliberale strategie vele negatieve gevolgen gehad. De term wordt dus vaak in de mond genomen door verbolgen leden van de anti-globalisme beweging, politici in ontwikkelingslanden ...

Millennium Ontwikkelingsdoelen houdt in om tegen 2015 de bevolking die in extreme armoede leeft te halveren. Om dit doel te bereiken zijn alle lage inkomenslanden verplicht om een armoedebestrijdingsplan op te stellen. De nadruk kwam hiermee sterk op participatie te liggen. Het maatschappelijke middenveld moet betrokken worden bij het opstellen van ontwikkelingsprogramma's. Die nadruk op participatie leeft tot op de dag van vandaag nog heel sterk binnen het veld van ontwikkelingssamenwerking.

*"It is clear that the battle to reduce poverty will not be won by merely technical inputs or financial flows without developing a supportive civil society which can act to demand rights, transparency and good governance from the state and to counterbalance elite controls of the economy and polity"*³.

*Dans les pays démocratiques, la science de l'association est la science mère; le progrès de toutes les autres dépend des progrès de celle-là. Parmi les lois qui régissent les sociétés humaines, il y a une qui semble plus précise et plus claire que les autres. Pour que les hommes restent civilisés ou le deviennent, il faut que parmi eux l'art de s'associer se développe et se perfectionne dans le même rapport que l'égalité de ses conditions s'accroît*⁴

- Alexis de Tocqueville -

➤ *Duurzame ontwikkeling*

Duurzame ontwikkeling is een aspect dat meer en meer wordt gelinkt aan een solidaire en rechtvaardige wereld. Hieronder bespreken we het concept en hoe de link wordt gelegd met de inspanningen binnen ontwikkelingssamenwerking.

In 1972 werd het rapport 'The Limits to Growth' gepubliceerd door de Club van Rome. Dit was een alarmerend rapport over de gevolgen van de economische groei. Voor het eerst werd het onvoorwaardelijke geloof in ontwikkeling en vooruitgang, ook in de wetenschappelijke wereld, ter discussie gesteld.

³ Dit citaat komt uit het document dat alle actoren, die betrokken zijn bij het project 'ondersteuning aan verenigingen' van Handicap International, hebben opgesteld. *Technical Resources Division (2011). Support to Organisations Representative of Persons with Disabilities. Handicap International.*

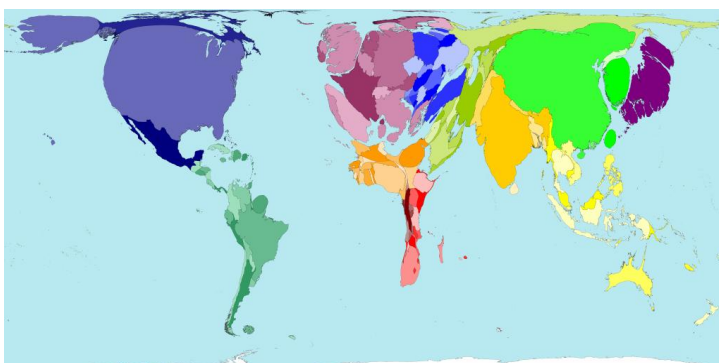
⁴ Tocqueville, Alexis de, *De la démocratie en Amérique*, Tome I & II, GF Flammarion, geciteerd in: Donck, W.B.H.J. van de (ed.), *Maatschappelijke besturen: sector of idee*, Cahier nr. 1, School voor Social Profit Management, Die Keure, 2008, p. 1.

Pas in de jaren tachtig kwam het begrip 'duurzame ontwikkeling' op de politieke agenda met het Brundtlandrapport. Dat rapport, genaamd 'Our Common Future', tracht een antwoord te vinden op een aantal fundamentele problemen op wereldschaal zoals vervuiling, uitputting van de natuurlijke grondstoffen, overbevolking, armoede en ongelijkheid. De definitie van duurzame ontwikkeling van dit rapport is over het algemeen de meest gehanteerde. Men gaat ervan uit dat de ontwikkeling 'hier en nu' niet kan worden losgekoppeld van de ontwikkeling 'elders en later'.

“Een ontwikkeling die tegemoet komt aan de behoeften van de huidige generaties zonder de mogelijkheden van toekomstige generaties in gevaar te brengen om hetzelfde te doen.” (Brundtlandt, 1987, In: Jones & Jacobs, 2006, p.147)

Deze definitie gaat dus uit van een intra -en intergenerationele solidariteit, hoewel het in de praktijk vaak enkel in de zin van intragenerationele solidariteit begrepen wordt. We moeten echter niet enkel respect tonen voor de volgende generaties, maar ook een halt toeroepen aan de ontwikkelingen waarbij de gevolgen van de levensstijl van het Westen vooral in het Zuiden voelbaar zijn.

De campagnes van de Vlaamse noord-zuidbeweging 11.11.11 van 2011⁵ en 2012⁶ zetten sterk in op het thema van rechtvaardige duurzame ontwikkeling. Het zijn immers vaak landen in het Zuiden die de prijs betalen van de klimaatopwarming, terwijl de westerse geïndustrialiseerde landen het meest verantwoordelijk zijn voor de klimaatsopwarming.

Living Planet Report, 2006

Deze figuur geeft een goed beeld van de verpletterende voetafdruk die de Westerse landen erop nahouden. De grootte van elk land staat voor zijn deel van de mondiale voetafdruk.

⁵ Campagne 2011 : « Zij verbruiken, wij betalen de rekening »

⁶ Campagne 2012 : « Klimaatverandering is dodelijk voor het Zuiden »

« ONTWIKKELINGSACTOREN »

Een overzicht van de vier pijlers binnen de ontwikkelingsactoren

De meeste donorlanden zijn officieel al vijftig jaar werkzaam binnen ontwikkelingssamenwerking. Sindsdien is er veel veranderd. Doorheen de jaren zijn verschillende actoren van strategie veranderd. Het aantal ontwikkelingsactoren is ook exponentieel toegenomen. De overgrote meerderheid van de instellingen die in de jaren zestig zijn opgericht, bestaan nog altijd. Bovendien zijn er ook enorm veel actoren bijgekomen. Elke actor gaat uit van een bepaalde visie en ontwikkelt een eigen strategie en manier van werken. De Nederlandse actoren staan bijvoorbeeld bekend om hun vrijgevigheid, maar ook om hun belerende houding. Amerikaanse actoren worden vaak verweten nog steeds koloniale trekjes te hebben door hun eerder paternalistische aanpak. Scandinavische actoren zouden dan weer erg progressief zijn met veel vertrouwen in lokale partners.

De pluralistische hulpgemeenschap kunnen we indelen in vier pijlers.

De eerste pijler is de **bilaterale ontwikkelingssamenwerking** die uitgaat van gespecialiseerde overheidsdiensten.

De tweede pijler is de **multilaterale ontwikkelingssamenwerking**. Hieronder vallen de projecten die worden gefinancierd door bilaterale donoren, maar die door internationale instellingen worden uitgevoerd.

De derde pijler zijn de **indirecte actoren**. Hieronder begrijpen we de actoren die middelen krijgen van de overheid om bepaalde projecten uit te voeren. Deze pijler bestaat voornamelijk uit ngo's.

De **vierde pijler** bestaat uit een lappendeken van organisaties en instellingen die niet tot de bovenstaande drie pijlers behoren en die de laatste jaren interesse hebben gekregen in ontwikkelingssamenwerking.

➤ *Eerst pijler: bilaterale samenwerking*

Verschillende instellingen en organisaties vallen onder de eerste pijler. Zo heb je bijvoorbeeld de ministeries voor ontwikkelingssamenwerking (DGD⁷ binnen het ministerie van Buitenlandse Zaken in België, USAID in de VS ...). Ook andere ministeries

⁷ DGD : Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp

zoals Defensie, Landbouw en Arbeid kunnen tot deze pijler worden gerekend. Daarnaast behoren hiertoe ook nog bilaterale ontwikkelingsbanken- en agentschappen zoals de Belgische Technische Coöperatie (BTC) in België.

Even een extra woordje over BTC. De Belgische Technische Coöperatie is het uitvoerend orgaan van de Belgische ontwikkelingssamenwerking. BTC voert de directe bilaterale samenwerking met de 18 Belgische partnerlanden in het Zuiden uit. Dat is het belangrijkste onderdeel van hun werking. Verder voert BTC opdrachten uit voor andere opdrachtgevers zoals de Europese Commissie of de Wereldbank. BTC beheert ruim 200 projecten in een twintigtal landen in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. In 2012 bedroeg de omzet 229 miljoen euro (een afname van meer dan 10% ten opzichte van 2010).

De onderstaande thema's komen binnen het werk van BTC aanbod.

- Gezondheidszorg
- Aids & HIV
- Onderwijs
- Milieu & klimaat
- Landbouw
- Stadsontwikkeling
- Energie
- Eerlijke handel
- Gendergelijkheid
- Water & waterzuivering
- Decentralisatie

➤ *Tweede pijler: multilaterale samenwerking*

De multilaterale ontwikkelingssamenwerking wordt opgenomen door actoren zoals de Wereldbank, de Verenigde Naties of de Europese commissie.

Het veld van ontwikkelingssamenwerking wordt steeds complexer. Vroeger waren er slechts enkele internationale autoriteiten zoals het ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties (UNDP), Unicef en de Wereldbank. Momenteel zijn er naar schatting 233 internationale agentschappen. Er zijn 47 VN-agentschappen, daarnaast nog 97 gespecialiseerde multilaterale instellingen en programma's, 12 regionale

ontwikkelingsbanken, 2 IMF-trusts, 5 Wereldbankinstellingen, 4 ontwikkelingsinstituten van de Europese Commissie en minstens 5 grote public-privated partnerships.

We gaan even dieper in op de Wereldbank. Zij werd, samen met het IMF, in 1944 opgericht tijdens de Conferentie van Bretton Woods. Deze twee instellingen worden vaak met elkaar verward. Ze verschillen nochtans duidelijk van elkaar. Het IMF is opgericht om de internationale financiële stabiliteit te bewaren. De voornaamste taak van het IMF is optreden als waakhond en aldus preventief optreden. Het IMF grijpt ook in wanneer een land in schulden verzeild geraakt, zoals we anno 2011 zien in Griekenland. De Wereldbank is echter een ontwikkelingsinstelling die streeft naar een wereld zonder armoede.

Om een idee te geven over de grootte van de organisatie: de Wereldbank heeft meer dan 10.000 werknemers verdeeld over wel 100 kantoren over de hele wereld. Het is geen bank in de meest gebruikte zin van het woord. Het is een ontwikkelingsinstelling die bestaat uit twee afdelingen namelijk de Internationale Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (IBRD) en de International Development Association (IDA). De IBRD heeft tot doel de armoede in gemiddelde inkomenslanden en kredietwaardige armere landen te verminderen, terwijl de IDA zich richt op de armste landen ter wereld. Hun werk wordt aangevuld met dat van de International Finance Corporation (IFC), Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA) en het International Centre for the settlement of Investment (ICSID).

Samen geven ze leningen aan lage rente, rentevrije kredieten en subsidies aan ontwikkelingslanden. Daarmee komen ze aan een breed scala van doeleinden tegemoet: investeringen in onderwijs, gezondheidszorg, openbaar bestuur, infrastructuur, ontwikkeling van de financiële en private sector, landbouw en milieu en beheer van natuurlijke hulpbronnen.

De Wereldbank is doorheen haar geschiedenis haast permanent het voorwerp van kritiek geweest. Eind jaren zeventig zette de schulden crisis de Wereldbank aan tot een nieuwe koers. Veel arme landen konden hun schuldenlast niet meer opbrengen. De Wereldbank introduceerde daarop structurele aanpassingsprogramma's (SAP's). Het opleggen van het vrije marktmechanisme, als een deel van deze structurele aanpassingen, heeft in heel wat landen desastreuze gevolgen gehad.

Vanaf 2000 werden de Millennium Ontwikkelingsdoelen een belangrijke leidraad voor het werk van de Wereldbank.

De voormalige president van de Wereldbank, Robert B. Zoelick, erkent de noodzaak om rekening te houden met personen met een handicap in het streven naar de Millennium Ontwikkelingsdoelen. De Wereldbank erkent dat mensen met een handicap en hun families over de hele wereld vaak het armst en meest kwetsbaar zijn. Hun kansen vergroten en mogelijkheden uitbreiden past dan ook in de visie van de Wereldbank.

➤ *Derde pijler: ngo's*

Ngo's blijken voor het grote publiek de meest bekende spelers van ontwikkelingssamenwerking te zijn. Dit blijkt uit een onderzoek naar het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking in Vlaanderen, dat dateert van 2002. Uit een studie over het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking van 2012 blijkt dat NGO's, na internationale instellingen, worden gezien als de meest geschikte actor om aan ontwikkelingssamenwerking te doen.

Ngo's zijn dan ook de grote spelers van de derdewereldbeweging. Samen met andere maatschappelijke organisaties ijveren ze voor een waardengedreven en op rechten gebaseerde ontwikkeling. Ngo's - zoals hun naam, niet-gouvernementele organisaties, doet vermoeden - werken onafhankelijk van de overheid. Zij stellen hun eigen programma's op en ontwikkelen hun eigen initiatieven. Ngo's bundelen ook hun krachten om meer gewicht in de schaal te kunnen leggen. Ze zien het noord-zuidvraagstuk als een politiek en economisch probleem, waarbij er tegenmacht moet opgebouwd worden in de richting van een eerlijke herverdeling op wereldschaal. Ze geloven ook dat er politieke druk op beleidsmakers, bedrijven en internationale instanties nodig is om die herverdeling waar te maken. In Vlaanderen is 11.11.11 de koepelorganisatie van ngo's die de belangen van het Zuiden verdedigen.

Hierna zoomen we even in op Handicap International. Handicap International (HI) is een internationale ngo die handicaps helpt voorkomen, mensen met een handicap verzorgt en hen begeleidt op hun weg naar autonomie en integratie in de maatschappij. De visie van Handicap International is die van een wereld waarin alle vormen van handicaps kunnen worden vermeden, behandeld of geïntegreerd en waarin de rechten van mensen met een handicap worden gerespecteerd en verdedigd. HI wil verder de publieke opinie sensibiliseren over de verschillende problematieken verbonden aan handicaps overal ter

wereld. HI werkt zoveel mogelijk met lokale mensen en middelen. HI organiseert projecten in samenwerking met plaatselijke partnerorganisaties, met de bedoeling hen op termijn autonoom te laten functioneren. HI voorziet ook opleidingen en houdt bewustwordingscampagnes voor de lokale gemeenschap en betreft de plaatselijke bevolking bij de projecten.

➤ *Vierde pijler*

Die vierde pijler is een term die geïntroduceerd werd door professor Develtere van het Hoger Instituut voor Arbeid van de KULeuven. In Nederland gebruikt men eerder de term 'particuliere initiatieven'. Met deze termen verwijst men naar de vermaatschappelijking van ontwikkelingssamenwerking. Steeds meer actoren van het maatschappelijke middenveld engageren zich voor meer internationale solidariteit.

De vierde pijlerinitiatieven brengen nieuwe middelen op de markt van ontwikkelingssamenwerking. Daarenboven brengen ze specifieke know how met zich mee. Een Belgische organisatie voor personen met een handicap die zich engageert voor de rechten van personen met een handicap in het Zuiden bijvoorbeeld, zal specifieke kennis overbrengen. Die kennis kan aanvullend zijn voor de kennis van de traditionele ontwikkelingsactoren. Zo kunnen er innovatieve projecten worden opgezet.

De vierde pijler vormt geen homogeen blok. Het vierde pijlerbegrip is een containerbegrip dat een uiteenlopende groep aan actoren omvat: van ziekenhuizen, bedrijven, steden en gemeenten tot vriendengroepen, mutualiteiten en vakbonden. Een wezenlijk kenmerk van al deze organisaties is dat ze niet ontstaan zijn omwille van ontwikkelingssamenwerking. Ze vallen dus buiten de drie klassieke pijlers van ontwikkelingssamenwerking.

Het is uiteraard een zeer goede evolutie dat het maatschappelijke middenveld zelf initiatieven neemt om te streven naar een meer rechtvaardige wereld. Toch zorgt het verschijnen van vele nieuwe actoren voor een toenemende complexiteit binnen de ontwikkelingssamenwerking. Binnen de geest van het Verdrag van Parijs van 2005 zou er binnen ontwikkelingssamenwerking moeten gestreefd worden naar harmonisatie tussen de verschillende actoren. Hoe complexer het veld van actoren wordt, hoe moeilijker het echter wordt voor ontwikkelingsactoren om hun inspanningen op elkaar af te stemmen.

BRONNEN

De Bruyn, T. & Huyse, H. (2009). De vierde pijler initiatieven van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking: Voorbij de eerste kennismaking. Uitgevoerd in opdracht van het Vlaams Agentschap voor Internationale Samenwerking. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven. Hoger instituut voor de arbeid.

Develtere, P. & Pollet, I. (2002). Onbekend maar onbemind: het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking. Hoger Instituut voor Arbeid. Leuven.

Develtere, P. & Stessens, J. (2007). De vierde pijler van de ontwikkelingsamenwerking in Vlaanderen: de opmars van de levensverbeteraar. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven. Hoger instituut voor de arbeid.

Easterly, W. (2006). *The white man's burden. Why the west efforts to aid the rest have done so much ill and so little good.* New York: The Penguin Press.

Griffiths, I. (1986). The scramble for Africa: inherited political boundaries. *The geographical journal*, 152 (2), 204-216.

Jones, P.T. & Jacobs, R. (2006). *Terra incognita. Globalisering, ecologie en rechtvaardige duurzaamheid.* Gent: Academia Press.

Molenaers, N & Renard, R. (2007). *Ontwikkelingshulp faalt. Is participatie het redmiddel?* Leuven & Voorbrug: Acco.

Pahladsingh, I. (2005). Hebzucht: terug van nooit weggeweest. *Global Villains*, 7 (7), 13-16

Pollet, I. (2012). *Algemene barometer draagvlak ontwikkelingssamenwerking. Enquête en focusgroepsgesprekken over het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking bij de Belgische bevolking.* Research platform PULSE, HIVA KU Leuven, Leuven

Said, E.W. (1978). *Orientalism.* Londen: Penguin Books.

Technical Resources Division (2011). *Support to Organisations Representative of Persons with Disabilities*. Handicap International.

Van der Veen, R. & Preece, J. (2005). Poverty reduction and adult education: beyond basic education. *International Journal of lifelong education*, 24 (5), 281-291.

http://www.memo.fr/en/article.aspx?ID=PAY_ALA_003

<http://www.btcctb.org/nl/effici%C3%Bantie-van-de-hulp>

<http://www.btcctb.org/nl/over-btc>

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTHEALTHNUTRITIONANDPOPULATION/EXTHSD/0,,contentMDK:22501550~menuPK:2643760~pagePK:64020865~piPK:149114~theSitePK:376793,00.html>

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,pagePK:50004410~piPK:36602~theSitePK:29708,00.html>

http://www.ngo-openboek.be/index.php?option=com_content&view=article&id=1%3Awat-is-ngo-openboek-&catid=13%3Aintro&Itemid=1&lang=nl-NL

